

XITOIY TA'LIM TIZIMI TAHLILI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi

3-bosqich talabasi

Muhammadiyeva Zarinabonu Baxriddin qizi

Anatatsiya So'ngi yillarda Xitoy xalq Respublikasi nafaqat jahon bozorida qolaversa , madaniyat va fan sohasida xam yetakchi o'rinni egallagan zamonaviy va istiqbolli davlatlardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu maqolada mazkur mamlakatning ta'lim tizimi dastlabki davrida to hozirgi davrgacha qanday rivojlanganligi yoritilgan.

Tayanch so'zlar : xitoy , maktabgacha ta'lim va tarbiya ,boshlang'ich ta'lim ,o'rta va kasbiy ta'lim ,oliy ta'lim sistemasi, masofaviy ta'lim.

Kirish

Xitoy maktablarining tarixi juda qadimiy davrlarga borib taqaladi. Xitoyda dastlabki maktablar eramizdan ancha ilgari vujudga kelgan. Qadimiy Xitoy faylasufi va pedagogi eramizdan avvalgi V-IV asrlarda yashagan Konfutsiy qator ajoyib pedagogik g'oyalarni ilgari surgan va xususiy o'qitishga asos solgan.

1949-yilda xalq inqilobi g'alaba qozonganidan so'ng Xitoyda savodsizlikni tugatish va maktab ta'lim tizimini rivojlantirish borasida keng miqyosdagi ishlar amalga oshirildi. Xalq ta'limini isloh qilishdagi qarorda bolalar va o'smirlar uchun uchun ham, kattalar uchun ham boshlang'ich va o'rta maktablar tarmog'ini yaratish ko'zda tutilgan edi. Islohotga muvofiq o'qish muddati boshlang'ich maktabda 5 yil , o'rta maktabda 6 yil (3-3) yil qilib belgilandi. Ta'lim sohasidagi 1958- yildagi o'zgartirishlar yaxshi natija bermadi.

XKP MK ning 1985 yil 27 mayda qabul qilingan “ Ta'lim tizimini isloh qilish to'g'risidagi “gi qarori hozirgi bosqichda XXR ta'limini rivojlantirishning muhim omili bo'ldi. 1986 yilda qabul qilingan majburiy ta'lim to'g'risidagi Qonunga ko'ra majburiy

ta'limning muddati boshlang'ich va to'liqsiz o'rta maktabda 9 yil , to'liq o'rta maktabda 3 yil qilib belgilandi. Xitoy maktablarida ta'lim **putunxua** tilida olib boriladi. U xitoy tilining pekin shevasiga asoslangan. Xitoydagi bolalarning bir qismi boshlang'ich maktabga kirishidan oldin bolalar boxchalarida tayyorlanadilar. Xitoyda so'nggi 20 yil mobaynida har qaysi oila bittadan bolaga ega bo'lishi siyosati yurg'izilishi sababli o'quvchilar soni ancha kamaydi.

Asosiy qism

Xitoyda maktabgacha va boshlang'ich ta'lim – Xitoyda maktabgacha ta'lim bolalar boxchalari va maktabgacha ta'lim muassasalari hisoblanadi va 3- 6 yoshli bolalar qabul qilinadi. Maktabgacha ta'limning maqsadi bolani o'qishga tayyorlashdan iborat. Mamlakatda 150 mingdan ziyod bolalar boxchasi mavjud bo'lib , ular davlat va xususiy muassasalarga bo'lingan. Hozirgi kunda xususiy boxchalar soni jami bolalar boxchalarining 30% ini tashkil etadi. Xitoy maktabgacha ta'lim tizimini rivojlanish bosqichlariga nazar soladigan bo'lsak , ikkinchi jahon urushiga qadar Xitoyda bolalar boxchasi juda kam edi va mavjud bo'lganlari ham xususiy muassasalar bo'lib , unga boy oilalarning bolalari enagalari bilan kelishardi. Urushdan keyingi yillarda XXRning maktabgacha ta'lim tarixi davlatning asosiy rivojlanishiga mos holda 4 bosqichda amalga oshiriladi.

Birinchisi : 1949 – 1957 yillarni o'z ichiga oladi. Bu davlat tizimi sobiq Ittifoq tizimiga oriyentatsiyalangan davri edi. Bu davrda sobiq Ittifoq mutaxassislari Xitoy mamlakatida bir necha tajriba bolalar boxchalarini tashkil etdilar. Shundan keyin bolalar boxchalari soni keskin ortdi. Bu boxchalarning asosiy tamoyili “ Pavlov yondashuvi “ deb nomlanib , Refleksiologiya asoslarini ishlab chiqqan rus olimi I.P.Pavlov nomiga qoyilgan edi. Pedagogikada “ Pavlov yondashuvi “ quyidagicha talqin qilinardi : “ Bolani rag'batlantirib , tergap to'g'ri tarbiyalasa , unda barcha yaxshi xislatlar va qobiliyatlarini shakillantirish mumkin. “

Ikkinchisi : 1958- 1965 yillarni o'z ichiga oladi. Bu yillarda bolalar boxchalari soni keskin ortdi , lekin ular uchun joy , moddiy ta'minot va mutaxassislar yetishmas edi. Natijada maktabgacha ta'lim sifati nisbatan pasayib ketdi.

Uchinchisi : 1966- 1976 yillarni o'z ichiga oladi. Bu yillar “ Xitoy “ madaniy revolyutsiyasi yillari deb ataladi , ziyolilar , beklarning ommaviy qatag'on qilinishi ham shu yillarga to'g'ri keladi. Xitoy ta'lim tizimida ilmsiz , kasbiy noloyiq kimsalar ko'paydi , natijada maktabgacha ta'lim tizimi juda nochor holga kelib qoldi. Bolalar boxchasida hayot qattiq g'oyaviy ko'rsatmalar asosida tashkil qlinardi : bolalarga revolyutsion va militaristik g'o'yalar singdirilardi , Maoning asarlari va she'rlaridan parchalar yodlatishardi.

To'rtinchisi : 1980 – yillardan boshlab , Xitoy isqtisodiyotining o'zgarishiga ko'ra bolalar boxchalarida ham ma'lum o'zgarishlar yuz berdi. Xitoy pedagoglari Amerika va Yapon maktabgacha ta'lim tarbiyasi bilan qiziqqa boshladilar. Lekin boxchalarda hanuzgacha tarbiyaga avvalgiday yondashuv mavjud.

Boshlang'ich ta'im – Xitoyda har bir 6 yoshga to'lgan bola boshlang'ich ta'limni umumta'lim maktablarida oladi. Boshlang'ich ta'limda o'qish 6 yil davom etadi va keying ta'lim bosqichlari uchun mustahkam asos qo'yiladi. Boshlang'ich ta'limda o'qitiladigan asosiy fanlar sirasiga axloqiy tarbiya , xitoy tili , adabiyoti , siyosat , matematika , fizika , biologiya , san'at , mehnat 3-sinfdan boshlab chet tili kabi fanlar kiradi. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarga vatanga, xalqqa , mehnatga , ilm – fan, va o'zlarida mavjud bo'lgan sotsialistik tizimga mehr – muhabbat tuyg'usi singdiriladi , mustahkam o'quv malakalari hosil qilinadi , o'quvchilarning jismoniy va aqliy rivojlanishiga katta e'tibor beriladi. Fanlar Ichida ona tili va matematikaga alohida urg'u beriladi.

Shuningdek, o'quvchilar 4-sinfdan boshlab , 1 yilda 2 hafta ferma va ustaxonalarda ishlaydilar , hamda haftaning 1 kuni albatta sinfdan tashqari tadbir va jamoat ishlarida qatnashadilar.

2022 yilgi statistik ma'lumotga ko'ra Xitoyda 149 100 ta boshlang'ich maktab mavjud bo'lib, unda 107 300 000 nafar o'quvchilar boshlang'ich ta'lim olmoqda. Bu 99,57%ni tashkil etadi.

XXRning "Majburiy ta'lim haqidagi Qonuni"ga ko'ra ta'lim bepul, faqat o'quv darsliklari, daftar va o'quv qurollari uchun haq olinadi, xolos. Bepul ta'lim hisoblangan boshlang'ich ta'lim muassasalari davlat tasarrufida bo'lib, o'quvchilar yashash manziliga ko'ra qabul qilinadi.

O'rta va kasbiy ta'lim -Xitoy o'rta ta'lim to'liqsiz va to'liq (katta) maktab bosqichlaridan iborat. O'quvchilar 12-13 yoshga to'lgach, to'liqsiz o'rta maktabda, ya'ni o'rta maktabning birinchi bosqichida o'qiy boshlaydilar. O'qish uch yil davom etadi. Birinchi bosqichda o'qitiladigan asosiy fanlar sirasiga onta tili, matematika, chet tili, informatika, ma'naviyat, etika, fizika, geografiya kabi fanlar kiradi. To'qqizinchi sinf – Xitoydagi majburiy ta'limning oxirgi bosqichidir. 2022 yilgi statistik ma'lumotlarga ko'ra o'rta maktabning birinchi bosqichiga 99,5% bolalar qabul qilinadilar.

O'rta maktabning ikkinchi bosqichi to'liq o'rta maktab (katta maktab) hisoblanadi. Bu bosqichga qabul qilingan o'quvchilar 15-16 yoshda bo'ladilar. Ikkinchi bosqich o'rta maktabkarida va oliy o'quv yurtlarida o'qish Xitoy fiqrolari uchun majburiy emas. Bu bosqichda to'liq o'rta ta'lim beriladi va o'quvchilar oliy ta'limda o'qishni davom ettirish imkoniga ega bo'ladilar. To'liq o'rta maktabni bitirgan o'quvchilar bitiruv imtihoni topshiradilar, imtihon natijalariga ko'ra u yoki bu universitetga kirish imkoni belgilanadi.

Xitoydagi umumta'lim o'rta maktablarining vazifasi- yaxshi ishchini yoki oliy o'quv yurtiga kirish uchun yaxshi tayyorlangan abituriyentni shakillantirishdir.

Kasbiy ta'lim – texnik ta'lim bo'lib, umumiy ta'limga alternativ hisoblanadi. 1996-yil qabul qilingan XXRning "kasbiy ta'lim xaqidagi Qonuni" da kasbiy ta'limning ahamiyati, tuzilishi, asosiy vazifalari, boshqaruv tizimi va moliyaviy manbaalari aniq ko'rsatilgan. Ushbu hujjatning qabul qilinishi Xitoyda kasbiy ta'limning haquqiy asosiga egaligini ko'rsatadi.

Kasbiy ta'lim tizimiga oliy va o'rta kasbiy maktablar, o'rta texnikumlar, kasbga yo'naltirilgan o'rta maktablar, kasbiy tayyorgarlik markazlari, kattalar uchun texnik tayyorlash maktablari, kasbiy texnika bilim yurtlari, tayyorlov markazlari, jamoatchilik kurslari kiradi. O'quv muddati 2 yildan 4 yilgacha, ba'zi mutaxassislar (masalan tibbiyot) 5 yilgacha davom etadi. O'rganilgan fanlar tanlangan mutaxassislikka to'liq mos keladi va o'qish tugagach, bitiruvchilar tanlangan kasbiga ko'ra taqsimot bo'yicha ish bilan ta'minlanadilar.

Hozirgi kunda Xitoyda 2023 yildagi statistik ma'lumotlarga ko'ra 11 000 ta o'rta kasbiy maktablar mavjud. Kasbga yo'naltirilgan to'liq o'rta maktab 1980 yillarning boshida tiklangan va milliy iqtisodiyotni ko'tarish talablariga javob berib rivojlana boshladi. Hozir 8500 ta shunday maktablarda 4mln. Kishi tahsil oladi va 11 837 ta kasbiy o'quv yurtlari, 3 719 kasbiy tayyorgarlik markazlari, 3 177dan ortiq malaka oshirish markazlari, kattalar uchun texnik tayyorgarlik kurslari mavjud. Har yili 10mln lab kishilar bu yerda tahsil oladilar. Bu Xitoyda asosan yuqori, o'rta, boshlang'ich bosqichlaridan iborat bo'lgan kasbiy ta'lim tizimi shakillanganligini bildiradi.

Oliy talim – Oliy ta'lim tizimi o'z ichiga universitet, kollej va oliy kasbiy maktablarni oladi, hamda o'zining nufuziga ko'ra bir necha iyerarxik kategoriyalarga bo'linadi. Maktab bitiruv imtihonlarida olingan ballarga ko'ra bitiruvchilar oliy o'quv yurtlarining yuqori yoki quyi toifalariga nomzod bo'la oladilar.

Xitoy universitetlariga kirish qat'iy raqobat sharoitida o'tadi: ba'zi universitetlarda bitta o'ringa 200 -300 kishi to'g'ri keladi. Xitoyda xuddi, G'arb davlatlari kabi uch bosqichli standart tayyorlov bosqichi mavjud. Bular: Bakalavriat – o'qish muddati 4-5 yil. Bu bosqichni tugatganlar “Bakalavr” maqomi bilan tugallangan oliy ta'lim oladilar. Magistratura – o'qish muddati 2 -3 yil. Doktorantura – o'qish muddati 2 -3 yil, ba'zan 4 yil.

Umumiy sohalarda universitetlar 2 ta yo'nalishdagi fakultetlarga ega: gumanitar va aniq. Gumanitar fakultetlar til, adabiyot, tarix, falsafa, iqtisodiyot, huquqshunoslik va boshqa fanlarga asoslangan.

Aniq fanlar yo'nalishi :matematika , fizika , kimyo , biologiya , geografiya , geologiya , radioelektronika va boshqa fanlarga asoslanan. Umumsoha universitetlariga Pekin , Nankay universitetlari misol bo'la oladi. Davlat oliy o'quv yurtlariga qabul yagona reja asosida amalga oshiriladi. 2022 yilgi statistika ma'lumotlariga ko'ra oliy o'quv yurtlariga aholining 59,6% topshiradi. Davlat bitiruvchilariga yagona reja asosida ish beriladi . Umumsoha oliy o'quv yurtlarida o'qish muddati 4 yil. Ba'zi sohalar jumladan , tabiiy fanlar , texnik , tibbiyot bo'yicha – 5 yil tor sohada oliy o'quv yurtlarida o'qish qisqa muddatli bo'lib , 2 -3 yilni tashkil etadi. Bitiruvchilarga bakalavr darajasi beriladi.

Masofaviy ta'lim – Hozirgi kunda Xitoyda onlayn universitetlar ko'p va oliy ma'lumotni masofaviy ta'lim orqali , uydan chiqmay o'tirib ham olishlari mumkin. Masofaviy ta'lim asta sekin rivojlanib bormoqda . Masofaviy ta'limdan tumanlarda yashovchi talabalar eng katta foyda ko'radilar. Kirish imtihonlaridan yiqilgan talabalar ham ta'lim va kasbiy tayyorgarlik oladilar.

Xulosa : Ta'lim tizimi tarixi , tuzilishi va zamonaviy holati bilan birga, ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotda muhim ro'l o'ynaydi. Ta'limga bo'lgan e'tibor,mamlakatning kelajagi uchun muhim omil hisoblanadi.Ta'lim tizimining yanada rivojlanishi va zamonaviy talablarga mos kelishi, Xitoyning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotida muhim ro'l o'ynaydi. Xitoyda ta'lim bo'yicha olib borilayotgan islohotlar mamlakatning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega. Bu islohotlar nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki o'quvchi va talabalarining global miqyosda raqobatbardosh bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlashga qaratilgan.

Xitoy ta'lim tizimini kelajakda yanada rivojlanib , dunyoda o'z o'rnini mustahkamlashga intilmoqda. Bu,o'quvchi va talabalarining bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish va ularni kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassislar sifatida tayyorlashga yordam beradi.Xitoyda ta'lim tizimining kelajagi,uning innovatsiyalari va ijtimoiy qadriyatlari bilan chambarchas bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

A.A. IKRAMOV , G.N. DAVRANOVA , A.A. IKRAMOVA .

Qiyosiy Pedagogika , Oliy o'quv yurtlarining 60110200 – “ Maktabgacha ta'lim “ bakalavr ta'lim yo'nalishi talabalari uchun o'quv qo'llanma BUXORO – 2022

ANGEL AUSTIN Xitoydagi ta'lim tizimi : tavsifi rivojlanishi

Ganiyev K.F Xorijda ta'im (O'quv qo'llanma)- T., 1995